

1. RENATE STOUTE

Wat is 'transgender'?

2 x 50 minuten (+ 50 minuten uitbreiding)

Doelgroep 15- tot 18-jarigen

Doelstellingen

- De studenten kennen het leven en werk van Renate Stoute.
- De studenten kunnen hun eigen ideeën over genderdiversiteit formuleren a.d.h.v. een tekst.
- De studenten kennen het verschil tussen geslacht, genderidentiteit, genderexpressie en (seksuele/romantische) geaardheid.
- De studenten maken kennis met de verschillende woorden waarmee genderdiversiteit doorheen de geschiedenis benoemd werd.
- De studenten kunnen uitleggen wat er vandaag bedoeld wordt met de term 'transgender'.
- De studenten kunnen de formele kenmerken van transgender levensverhalen met elkaar vergelijken.
- De studenten kunnen hun eigen mening formuleren over het nut en de beperkingen van categorieën.

Materiaal

- Bijlage 1: *Het grimmig genieten* (Renate Stoute)
- Bijlage 2: *Aan flarden* (Renate Stoute)
- Tekst 'Hokjes doorheen de tijd'
- Tijdlijn

Inhoud

- **Even opwarmen:** Woordspin 'transgender'
- **Opdracht 1:** Kennismaking met Renate Stoute
- **Opdracht 2:** Fragmenten uit de roman *Het grimmig genieten* van Stoute
- **Opdracht 3:** Begrippen 'genderastronaut' en toepassing op *Het grimmig genieten*
- **Opdracht 4:** Begrippen voor genderdiversiteit in de geschiedenis
- **Opdracht 5:** Uitbreidingsopdracht over tekst 'Aan flarden' van Renate Stoute

Even opwarmen... 10 min.

Bespreek de volgende vragen met de groep en noteer enkele kernwoorden.

- Wat betekent het woord 'transgender' voor jou?
- Ken je nog andere woorden waarmee genderdiversiteit benoemd wordt? Op welke manier verschillen ze van 'transgender'?
- Denk je dat 'transgender zijn' voor iedereen hetzelfde betekent?
- ...

genderdiversiteit

Transgender?

lichamelijke transitie?

Opdracht 1. Wie is Renate Stoute?

10 min.

Lees de volgende uitspraken van Renate Stoute en plaats ze op de juiste plaats op de tijdlijn met gebeurtenissen uit haar leven.

A.

Ik ben iemand die zelf wil uitmaken wanneer hij een broek of een rok wil dragen net als Chevalier d'Eon, een travestiet aan het Franse hof in de achttiende eeuw, aan wie ik een hoofdstuk wijd in mijn roman. Aan hem danken we de term eonist, een term die helaas verdrongen is door de naam travestiet. Als je leest over die man, dan zie je hoe ongelukkig hij wordt als hem eenmaal de keuze is ontnomen. Dat schrijf ik ook in mijn boek.¹

B.

Ik was altijd een vrouw, en heb geen behoefte aan drag nu ik eenmaal lichamelijk ook een vrouw ben. Als vrouw leg ik mezelf geen beperkingen op. Ik hoef niet heteroseksueel te zijn, ik hoef geen tutje achter de begonia's te zijn.²

C.

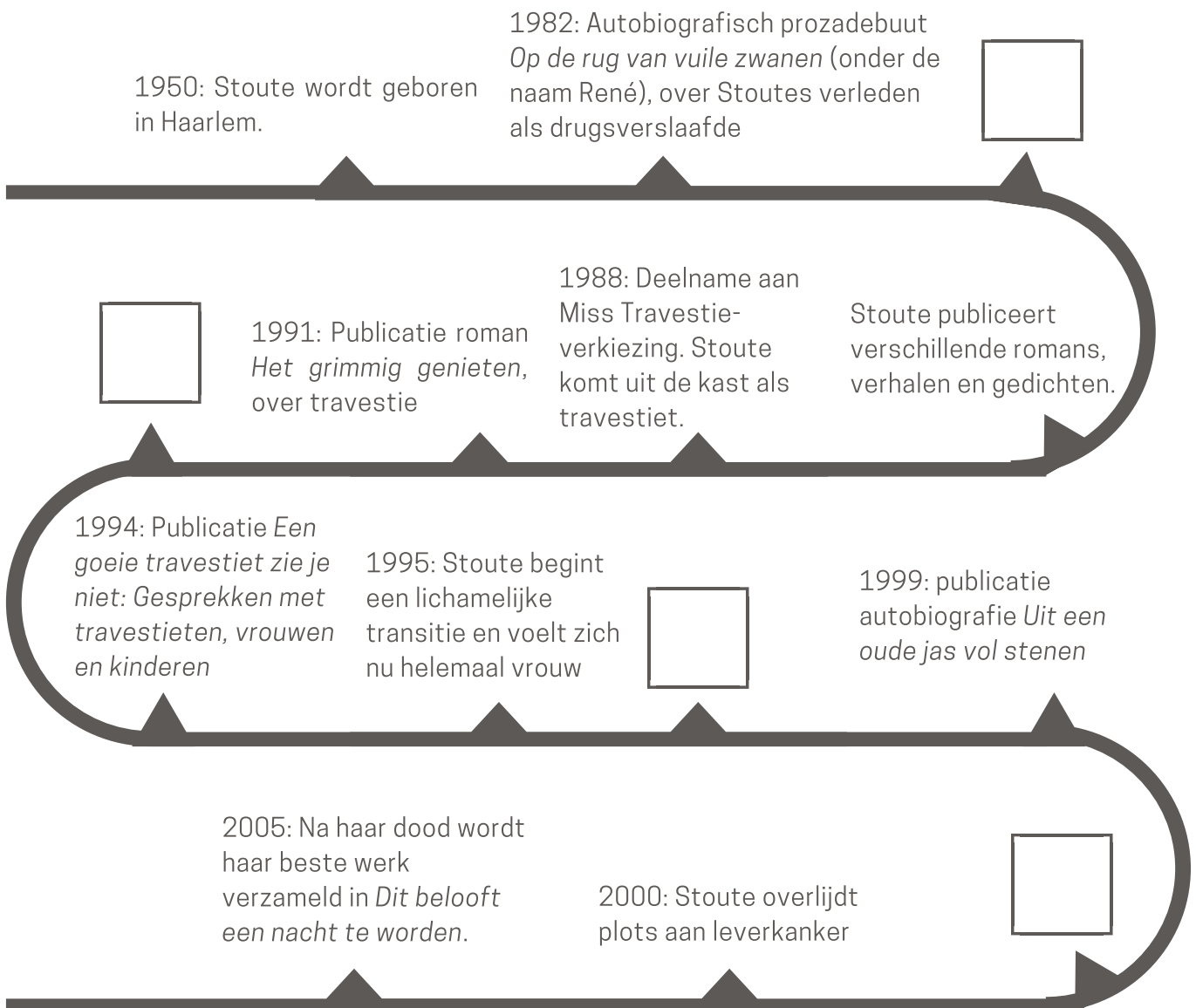
Nu ik sinds zes maanden hormoonpleisters gebruik, (...) voel ik mij min of meer 'bevoegd' om over mijn transseksualiteit te schrijven. Ik mag tegenwoordig eindelijk bestaan van mezelf. Het keurslijf van de zogenaamde 'gewone man die het leuk vindt af en toe een jurk aan te trekken' heb ik eigenhandig aan repen gescheurd, mijn maskers heb ik afgeworpen om als transgender-vrouw & neo-lesbo aan de tweede helft van mijn leven te beginnen.³

Foto: Renate (rechts) en partner Janis (links) in gelukkige tijden (Van Renate Stoute in de IHLIA-collectie (uit catalogus))

D.

Mijn werk - en omdat ik nog maar relatief kort bezig ben, zal dat in de loop van mijn leven moeten blijken uit een x-aantal boeken, die ik dan hopelijk geschreven zal hebben - mijn werk zal zijn: *De Mens Aangaande*. (...) Dat leven van die junkie, dat is maar één vorm, en dat woord "junkie", dat begrip, zou je kunnen inwisselen voor welk ander begrip dan ook. Ik pretendeer dus niet, dat ik een of andere oplossing bij de hand zou hebben, of dat ik een beeld van de samenleving zou schetsen, waaraan verder weinig toegevoegd kan worden en waarbij de verbeelding van de lezer geheel gesmoord zou worden in een litanie van alle mogelijke ellende.⁴

Opdracht 2. *Het grimmig genieten*

 30 min.

a) Denk met je medestudenten even na over de volgende vragen.

- Wat is 'travestie' volgens jou?
- Is 'travestie' hetzelfde als 'transgender'? Wat is het verschil?
- Ken je bekende personen die aan travestie doen?
- ...

HET GRIMMIG GENIETEN

In 1991 bracht Stoute de roman *Het grimmig genieten* uit. Daarin leren we de hoofdpersoon Clemens Piers kennen die voor onbepaalde tijd intrekt in een griezelig hotel. Piers heeft een koffer mee met dameskleren en probeert te achterhalen wat voor een rol de travestie heeft in zijn leven. Één zin blijft dan ook voortdurend door zijn hoofd spoken: 'Morgen zal een man ontdekken wie hij is'. Ook Margot, de begripvolle vrouw van Piers, speelt een belangrijke rol in het verhaal. Vormelijk is het werk geen chronologisch opgebouwde vertelling met een sluitend einde. Het boek bestaat uit allerlei fragmenten en losse stukken, zoals rituele verkleedpartijen, anekdotes uit het leven van Clemens Piers, krantenknipsels of verhalen over beroemde travestieten zoals dat van de Franse Chevalier d'Eon.

b) Lees de drie fragmenten uit *Het grimmig genieten* (zie bijlage 1). Beantwoord de volgende vragen.

- Hoe zou je het gender van de hoofdpersoon omschrijven in je eigen woorden?

.....

.....

- Wat betekent 'eonist'? Waar komt het woord vandaan?

.....

.....

- Waarnaar verwijst de titel van de roman *Het grimmig genieten*?

.....

.....

- Waarom stelt Piers zich in het derde fragment voor dat hij voor een tribunaal moet verschijnen?

.....

.....

- Sluiten de fragmenten aan bij je ideeën over travestie? Waarin zijn ze gelijk/verschillen ze?

.....

.....

.....

c) Stel je voor dat jij de rechter bent in het denkbeeldige tribunaal.

Wordt Piers door jou vrijgesproken voor 'genderoverschrijding'? Welk advies zou je geven? Noteer hieronder je uitspraak. Enkele 'rechters' kunnen hun boodschap ook delen met de groep.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Opdracht 3. Genderastronaut

 25 min.

a) Bekijk het filmpje over de 'astronaut' van GSA Netwerk (via <https://youtu.be/FZWfZdrvylc>). Probeer aan elkaar in je eigen woorden uit te leggen wat er bedoeld wordt met de begrippen 'seks', 'genderidentiteit', 'genderexpressie' en 'geaardheid'. Denk eens na waar jij jezelf zou plaatsen op de verschillende lijnen.

b) Ga in de fragmenten uit Het grimmig genieten op zoek naar voorbeelden van de vier begrippen. Noteer ze bij de genderastronaut.

Genderexpressie

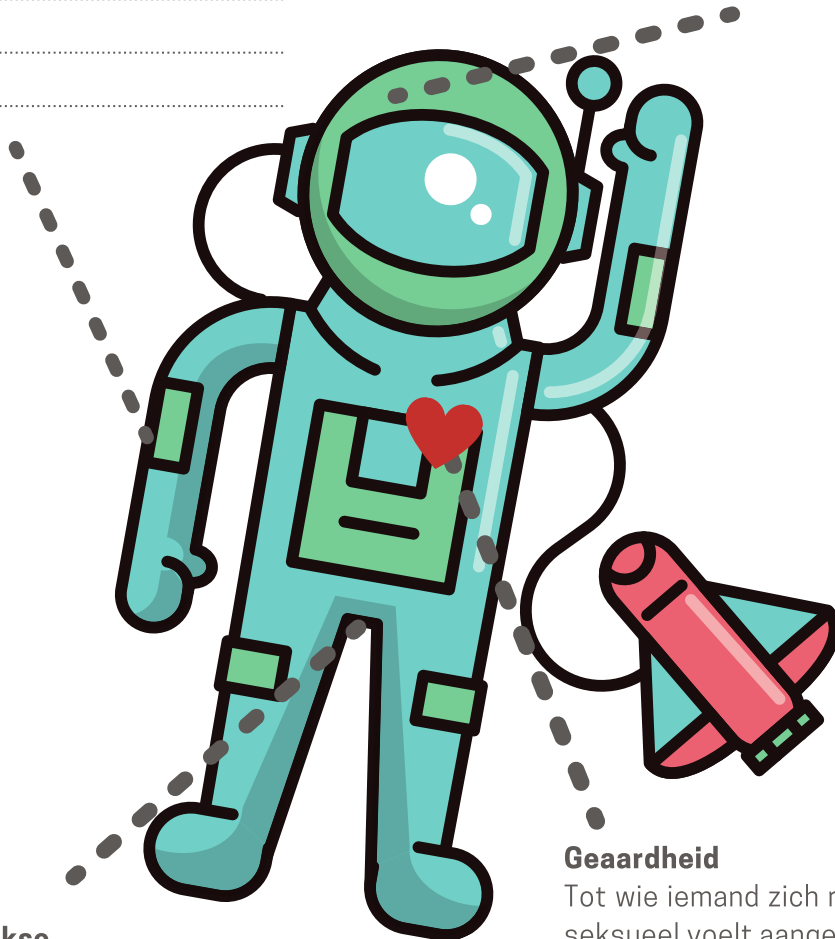
Hoe iemand zich uit naar de buitenwereld toe (bv. via kledij, haartooi, gedrag, ...).

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Genderidentiteit

Hoe iemand zich voelt (bv. vrouw, man, non-binair of iets daartussen).

.....
.....
.....

Geslacht/seks

De biologische kenmerken van het lichaam (geslacht, hormonen, chromosomen).

.....
.....
.....
.....

Geaardheid

Tot wie iemand zich romantisch en/of seksueel voelt aangetrokken.

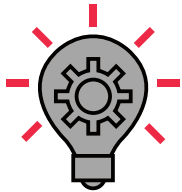
.....
.....
.....
.....

Opdracht 4. Hokjes doorheen de tijd

a) Verdeel de klas in groepen van vijf personen. Elk groepslid leest een ander stuk van de tekst 'Hokjes doorheen de tijd'.

b) Vat kort samen wat je gelezen hebt voor je groepsgenoten. Op basis van die informatie vullen jullie nu samen de tijdlijn aan het begin van deze bundel verder aan.

Opdracht 5. Aan flarden

a) Lees het fragment 'Aan flarden' uit het autobiografische werk **Uit een oude jas vol stenen van Renate Stoute**. Beantwoord onderstaande vragen.

- Aan het begin van het fragment kijkt de ik-persoon terug naar het verleden. Wat is er sindsdien veranderd?

.....

.....

- Wat zou de titel 'Aan flarden' kunnen betekenen?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

WIST JE DAT...

... het schrijven van een **levensverhaal** soms een onderdeel vormt van het transitieproces van transgender personen? Psychologen willen hiermee nagaan wanneer en hoe iemand zich voor het eerst bewust werd van hun transgendergevoelens. Dat is echter geen gemakkelijke opdracht. Wat ga je immers vertellen en wat net niet? Denk maar eens na wat jij in jouw levensverhaal zou schrijven om aan te tonen dat je je werkelijk een vrouw/man/non-binair voelt.

- Vind je de stijl en opbouw van de tekst moeilijk of gemakkelijk? Waarom zou de auteur voor die vorm gekozen hebben?

.....

.....

- Het schrijfproces en taal zijn belangrijke thema's in de tekst. Wat voor functie of betekenis heeft het schrijven voor de ik-figuur? Waar zie je dat?

.....

.....

.....

b) Welke levensverhalen van transgender personen ken je uit de media?

Noteer links enkele kenmerken van die verhalen (denk bijvoorbeeld aan de ordening van de gebeurtenissen, het einde, wanneer iemand zich bewust werd van transgendergevoelens, ...). Vergelijk die verhalen met 'Aan flarden' en noteer de verschillen in de rechterkolom.

VERHALEN UIT DE MEDIA

'AAN FLARDEN'

Discussievragen

- *Is er volgens jou zoiets als "de waarheid" wanneer het over genderidentiteit gaat?*
- *Welke rol spelen categorieën, benamingen en taal voor transgender personen?*
- *Moeten we alle begrippen maar gewoon schrappen of hebben ze toch een nut?*
- ...

HOKJES DOORHEEN DE TIJD

Het begrip 'transgender' is nog niet zo oud. Wanneer iets niet benoemd wordt, wil dat echter niet zeggen dat het ook niet bestaat. Mensen die zich niet (helemaal) konden vinden in het gender dat ze bij geboorte kregen en de verwachtingen die daarbij horen, hebben altijd al bestaan. Sommigen willen (af en toe) via kledij uiting geven aan een identiteit, anderen gaan permanent in een andere genderrol leven en nog anderen kiezen voor een medische weg via hormonen en/of operaties. Al die verschillende opties worden benoemd als **genderdiversiteit**. Hieronder kan je lezen welke woorden en categorieën er doorheen de tijd allemaal gebruikt werden om die genderdiversiteit onder te verdelen en te benoemen.

1. MEDISCHE TERMEN

Aan het eind van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw gaan artsen allerlei vormen van genderdiversiteit indelen in categorieën. Sommige van die begrippen, zoals de term 'eonisten', zijn ondertussen bijna helemaal vergeten. Het enige woord dat tot vandaag overleeft, is **'travestiet'**. De Duitse seksuoloog Magnus Hirschfeld gebruikte het woord voor het eerst voor mensen die kledij wilden dragen van een ander gender dan datgene wat hen bij geboorte toegeschreven was. Het ontstaan van dergelijke begrippen had een dubbele betekenis voor trans personen. Enerzijds konden ze met die woorden eindelijk benoemen waar ze mee worstelden en konden sommigen voor het eerst hormonen of operaties krijgen. Anderzijds gebruikten artsen de begrippen om allerlei variaties in gender en seksualiteit als "afwijkend" of zelfs als een "ziekte" te omschrijven. Genderdiversiteit werd zo dus ook een "probleem".

2. GENDERKLINIEKEN

In de jaren 1950 en 1960 werden de eerste zogenaamde 'genderklinieken' opgericht, waar trans personen een volledige behandeling konden krijgen. Dr. Harry Benjamin uit de Verenigde Staten gebruikte het woord **'transseksueel'** voor een groep mensen die medische hulp zochten om hun gegenderde lichaam te veranderen. Tegenover die groep stonden dan mensen die aan travestie deden, namelijk mensen die uiting wilden geven aan een genderidentiteit via kledij, maar geen medische stappen wilden of konden zetten. Niet iedereen had echter toegang tot deze klinieken: een behandeling was duur, vooral op transvrouwen gericht en artsen kozen enkel kandidaten die volgens hen onopvallend in een nieuwe genderrol zouden kunnen leven (bv. transvrouwen die niet al te groot en breed waren). Wie niet aan die strikte voorwaarden voldeed of niet alle medische stappen wilde zetten, viel uit de boot.

3. TRAVESTIE EN TRANSSEKSUALITEIT

In 1970 wordt de werkgroep **Travestie & Transseksualiteit (T&T)** opgericht binnen de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH). Daar konden trans personen elkaar ontmoeten en ervaringen delen. Over het algemeen liep dat goed, maar soms ontstonden er spanningen tussen wie zich 'travestiet' noemde en wie voor 'transseksueel' koos. Nochtans waren de scheidingslijnen niet altijd even duidelijk. Sommigen zouden zich eerst af en toe kleden volgens het gewenste gender en later toch voor een lichamelijke transitie gaan. Anderen konden zich al helemaal niet vinden in de tweedeling en hadden het gevoel dat ze ergens tussenin zaten. In 1980 schrijft Hans de J. in het tijdschrift van T&T dan ook het volgende: "We zullen moeten ophouden het te doen voorkomen alsof er alleen maar TenT bestaat, en niet allerlei schakeringen daartussen."¹

4. TRANSGENDERISME

Vanaf de jaren 1990 werd er een derde categorie gecreëerd tussen travestie en transseksualiteit in: de **transgenderisten**. Zij hadden het gevoel dat ze tussen man en vrouw in zaten en wilden daar soms ook lichamelijk uiting aan geven, bijvoorbeeld door hormonen te nemen of een borstverwijdering te laten uitvoeren. Een 'volledige' transitie, zoals bij transseksualiteit, was voor hen niet aan de orde. Stichting Rene(e) was een nieuwe organisatie die zich specifiek voor deze groep inzette. Het Jongensuur was dan weer een groep die een ontmoetingsplek bood voor mensen die zich niet thuis voelen in het vrouwelijke gender dat ze bij geboorte toegeschreven kregen en daarin verder wilden gaan dan enkel (af en toe) mannenkleden dragen, maar die zich tegelijk niet herkennen in het beeld van de vrouw-naar-man transseksueel. In de praktijk werd het onderscheid tussen de 3 T's echter steeds vager, waardoor de noodzaak ontstond voor een bredere term die iedereen verenigde.

5. EN VANDAAG?

Ondertussen lijkt de oude driedeling (travestie, transseksualiteit en transgenderisme) plaats te hebben gemaakt voor het bredere begrip **'transgender'**. Daarmee wordt nu verwezen naar mensen wiens genderidentiteit of -expressie niet overeenkomt met het gender dat ze bij geboorte toegewezen kregen. Het is een paraplueterm voor alle vormen van genderdiversiteit. Daar vallen ook nieuwe termen onder zoals **'non-binair'** (voor wie zich niet identificeert met de binaire categorieën 'man' of 'vrouw') of **'genderfluïde'** (voor personen wiens genderidentiteit afwisselt of fluctueert doorheen de tijd). Sommige oude begrippen blijven echter bestaan en worden nu gezien als mogelijke variaties op een trans identiteit.

BIJLAGE 1: HET GRIMMIG GENIETEN

Uit: René Stoute, *Het grimmig genieten* (1991, De Arbeiderspers)

Fragment 1 (p. 46-47)

Zou je misschien liever als meisje geboren zijn, is dat het, heb je het gevoel in een verkeerd lichaam te zitten?' Geen gedreutel om de pot met hete brij heen, maar harde ter zake doende vragen - 'Omsingelen, vanuit verschillende stellingen binnenvallen en zoeken naar waar de pijn nu precies zit,' zo noemde Britt het. Ze zei het met een glimlach, bedoeld om mij gerust te stellen en te voorkomen dat ik zou 'dichtslaan'... Weglopen voor als 'lastig' ervaren problemen kon ik als geen ander, Britt wist wie ze voor zich had, en ze zag mijn irritatie groeien; ik had al mijn zelfbeheersing nodig om deze vragen te durven hanteren, ze naar 'eer en geweten' te beantwoorden...

'Je haalt twee lijnen door elkaar en maakt er een kluit van. Ik zou liever als meisje geboren zijn, maar dat wil nog niet zeggen dat ik een ander lichaam verlang. Was ik een meisje geweest dan zou ik niet deze maar wel andere narigheid hebben gekend, er is altijd wel iets mis met de mens, dat weet je. Ik zal je zeggen, mócht er een volgend leven bestaan, hè, stel dat, dan wil ik als vrouw herboren worden; in de tussentijd zou ik man en vrouw in één willen zijn, een zo compleet mogelijk mens. Het klinkt onzinnig... Klinkt het onzinnig?' Britt beduidde me door te gaan - 'Nou, ik zou in staat willen zijn die keuze te maken, van rol kunnen wisselen wanneer ik er zin in heb... en dat allemaal zonder operaties en permanente veranderingen.'

Ergens tijdens deze absurde dialoog verzuchtte mijn zuster: 'Ik dacht dat je me een moord ging opbiechten, waarom ben je verdorie niet eerder bij me gekomen? Waarom heb je zó lang alles verzwegen?!'

Fragment 2 (p. 173-174)

Mijn naam is van geen enkel belang. Nee, ik ben niet als die arme jood, dolend door het antisemitische Wenen van voor de Eerste Wereldoorlog; de man die zijn naam vermeldde omdat, zo schreef hij, 'ik behalve mijn naam niets bezit'. Ik bezit oneindig veel meer dan één enkele, armzalige naam, ik kan mij noemen naar het mij behaagt; sneller dan een kameleon van kleur verschiet, kan ik mij tooien met om het even welke naam dan ook. Voor vandaag zal ik heten: *de eonist*. Oogappel en beschermeling van de raadselachtige Chevalier d'Eon, van wie de overlevering zegt dat hij, alhoewel in 1728 gedoopt als jongen, in meisjeskleden gekleed ging en op zijn derde verjaardag publiekelijk werd opgedragen aan Onze Vrouwe, en aangenomen onder de namen Charlotte Geneviève Louise Augusta Timothea. De aartsbisschop van Seurre voegde daar nog Maria aan toe, naar de Maagd Maria, wier kleuren Eon tot zijn zevende jaar (vanaf die tijd is zijn opvoeding als die van een jongen) zou meevoeren. De latere heldendaden van de Chevalier behelzen onder meer een gevaarlijke spionagemissie aan het Russische hof van keizerin Elizabeth, bij welke gelegenheid Eon zichzelf presenteerde als de mooie, jonge gezelschapsdame Lia de Beaumont. Zij las de tweede dochter van Peter de Grote voor uit het werk van Voltaire en Montesquieu, en zelfs de kamergenote van mademoiselle de Beaumont had geen flauw vermoeden dat deze bekoorlijke Lia de eerste en belangrijkste spion was van Louis XV!

Mijn eigen leven als eonist is gespeend van dergelijke heroïsche ondernemingen. Ik droom van mijn heldin en probeer, op mijn gebrekkige manier, te handelen in haar geest. Toen ik onlangs in een dagblad de volgende advertentie ontdekte: 'Strengse forse meesteres ontvangt slaven en travestiet in privé-sfeer', wist ik onmiddellijk wat mij te doen stond. De morsige wereld van de contactadvertenties heeft mij altijd al geboeid. Vroegere afknappers dempten mijn belangstelling enigszins, maar dit leek een voortreffelijke mogelijkheid tot hernieuwde kennismaking. Niet de brave verveling van het binnenshuis met bloemen in je haar, geurend naar lavendel en sering, in ruisende crêpe de Chine voor de spiegel staan lonken - naar buiten! De duisternis van verboden achterkamers, waar betaald moet worden voor het grimmig genieten, en straffende handen in zwart leer de metamorfose op vernederende wijze vervolmaken.

Fragment 3: 'Morgen zal een man ontdekken' (p. 187-188)

(...)

Een tribunaal.

Een ontruimde zaal. Tussen de beklagdenbank en de magistratenzetels staat een individu. Hoewel haar kleding misverstanden lijkt uit te sluiten, verklaart hij man te zijn. Sterker nog, hij meent man én vrouw in zich verenigd te hebben, of is althans druk doende *mens* te worden. Zegt hij. Wie zal zijn woorden in twijfel trekken? Hij is alleen, hij kan zeggen wat hij wil. Hij is degene die zijn woorden hoort en zelf bepaalt in hoeverre hij geloof hecht aan het vertelde. Voor er verder geprocedeerd kan worden knalt 'Let Your Conscience Be Your Guide' van Sonny Boy Williamson uit de speakers aan weerszijden van het, kaarsrecht boven de middelste rechterszetel hangende, Onze Vrouwe van de Troost voorstellende portret.

De 'mens in wording' staat erop een verklaring af te leggen: 'Wat ik als de grootste "misdad" jegens mijzelf beschouw, is dat ik de leugen zelf zo fanatiek in stand heb gehouden. Ter verdediging voer ik aan: angst. (Nader onderzoek naar de oorzaak van die angst noodzakelijk.) Wat ik mijzelf mag kwalijk nemen, is dat ik van een afwijkende voorkeur een neurotische kwelling heb gemaakt. Een ziekte. Ik heb mijzelf ziek gelogen. Zo gruwelijk lang liep ik met maskers op dat nu ik mijn ware gezicht toon, de mensen mij niet geloven. We kennen je zo niet, zeggen ze, doe toch normaal. Een man is een man en als je een vrouw wilt zijn, moet je je laten opereren. Niet telkens van rol wisselen, dat maakt de mensen maar zenuwachtig... Wat ik mijzelf verwijt is dat ik te lang en te veel rekening heb gehouden met de anderen. Ik wilde dat iedereen mij aardig vond, hoewel ik tegelijkertijd niets naliet om van de anderen te vervreemden. Dat ik mijzelf nooit aardig had kunnen vinden, speelde klaarblijkelijk geen rol... Het is misdadig jezelf zo te kort te doen, en heeft iemand er een idee van hoeveel energie dat constante onderdrukken vergt?!

Hier sta ik en dit is mijn beeltenis. Morgen zie ik er misschien weer anders uit. Deze vrijheid is van alle mensen, de tijd is gekomen om mij bij hen aan te sluiten en mijn recht op te eisen te kunnen zijn wie ik ben. Ik kan geen trots ontlenen aan het blote feit dat ik man ben, maar het is ook niet iets waar je je per se voor hoeft te schamen. Wel zou ik mij nu diep schamen als ik nog steeds niet kon toegeven dat ik een man met vrouwelijke eigenschappen ben. En wat ik vroeger voor een kwelling hield en verfoeide, blijkt nu een verrijking. De "vrouwelijke kwaliteit" in de man benutten. Met of zonder jurk, want kleding is uiteindelijk niet waar het om gaat.'

Piers legt z'n pen neer. Wie is die 'mens' en waar gaat het hem uiteindelijk dan wél om? Wat is precies die 'vrouwelijke kwaliteit'? En de vragen die zo'n verklaring oproept, leiden die ergens toe of is de voorraad panklare antwoorden nu definitief uitgeput?

Dat tribunaal kan hij makkelijk duiden. Zelf voelde hij zich menigmaal ter verantwoording geroepen, door anderen, maar vooral door zijn eigen bewustzijn.

BIJLAGE 2: AAN FLARDEN

Uit: Renate Stoute, *Uit een oude jas vol stenen* (1999, Prometheus)

Ik citeerde Virginia Woolf en bedacht mistroostig en cynisch dat ik nooit zoals die verrukkelijke Orlando uit een diepe slaap zou ontwaken en dan, als door een kosmisch wonder, 'volledig en pijnloos' van geslacht veranderd zou blijken te zijn. Mijn angst maskerend schreef ik zogenaamd openhartig: 'In een ultieme poging het wonder zo dicht mogelijk te naderen, zou ik mij voor een geslachtsveranderende operatie tot het genderteam van professor dr. G. kunnen wenden. Maar het zou niet hetzelfde zijn. Er zou een vraagteken achter 'volledig' opdoemen, en het hele proces zou allesbehalve 'pijnloos' verlopen.' Bovendien kon ik op dat punt in mijn leven onmogelijk geloven dat mijn innerlijk conflict overeenkwam met het dilemma van een mens die de diepe overtuiging heeft in wezen tot het andere geslacht te behoren, zich gekooid voelt in een 'verkeerd' lichaam, en er desnoods zijn of haar leven voor overheeft om uiterlijk en innerlijk met elkaar in overeenstemming te brengen. Ik stond het mijzelf gewoonweg niet toe zelfs maar in die richting te denken. Ik had mij ingegraven in het door mij geromantiseerde ideaal een mens van *beide* seksen te kunnen zijn. Een tijdlang zag ik mezelf zoals Virginia Woolf Orlando beschrijft in die ene beroemde zin: 'Hij staat volkomen naakt voor ons en daar de trompetten schallend herhalen de Waarheid! De Waarheid! De Waarheid! blijft ons niets anders over dan deze te huldigen – hij is een vrouw.' Een vrouw met een piemel, misschien was ik dat wel. En omdat ik met dat idee de grenzen had bereikt van hoe ik over mezelf wenste te denken, leek het alsof ik eindelijk wist wat ik wilde. Ik wilde het onmogelijke en door mij daarin vast te haken hoopte ik niet dieper op de kwestie in te hoeven gaan. Ondertussen eiste de ontkenning van pas later onthulde, maar constant onder het oppervlak aanwezige waarheden een tol in mijn leven die ik niet veel langer meer kon opbrengen.

Ik heb telkens weer andere flarden van altijd maar hetzelfde verhaal in mijn hoofd. Mijn levensverhaal bestond uit fragmenten die ik met geen mogelijkheid tot een coherent geheel kon smeden. Apathisch, en tegelijkertijd opgefokt en radeloos, pookte ik in de vezels van mijn eigen pijnlijke ervaringen. Ik las een interview met Martin Walser, waarin hij stelde: 'Ik ben een schrijver die reageert op pijnlijke ervaringen. Voorwaarde voor het schrijven is voor mij: iets dat niet meer te verdragen is. Alleen hij die een gemis voelt heeft iets te zeggen. Aan intentieverklaringen heb ik niets.' Dat klonk sympathieker dan botweg zeggen dat je schrijft uit lijfsbehoud. Ik zei dat zo omdat het waar was en ook omdat het mooi kaal klonk. Het ging er mij om de waanzin een stap voor te blijven. Hoe dat precies moest wist ik al evenmin, maar het leek mij een aardige start als ik per ommegaande over een concrete taal beschikte, zodat ik

vaart kon zetten achter het benoemen van dat fundamentele gemis. In plaats van tempo te maken verzuchtte ik in mijn dagboek: 'Daar zit ik dan, armen om mijn verkrampte schouders geklemd, in de eenzaamheid van mijn boudoir. *Ingegraven* maar nog net niet *begraven*. Ik blijf beweren dat ik nog van alles te zeggen en mee te delen heb, maar ik scherm al veel te lang met de "intentie" dit "alles" ooit daadwerkelijk vorm te geven. En niet alleen op papier, vooral ook in de dagelijkse realiteit van het leven... Dit klinkt zo plechtig dat ik er zelf bijna verlegen van word, maar tot op heden heb ik mijn "innerlijk conflict" nooit anders dan als een bloedserieuze zaak kunnen opvatten. Het vergalt mijn dagen, het verlamt mij op een boosaardige manier. Dik twee jaar heb ik niet, of in elk geval te weinig naar mijn zin, kunnen schrijven. Mijn *writer's block* is een symptoom van de stilstand die mijn "dagelijkse realiteit" bepaalt.'

Twee dagen na mijn drieënveertigste verjaardag, terwijl er ogenschijnlijk niet zoveel veranderd was, begon ik opeens aan dit merkwaardige boek. Ik greep een pen en slingerde de woorden als verflodders op papier: 'Eindelijk kan ik mijn schouders loslaten, uit de loopgraaf klimmen, en mijn angstige reet in beweging zetten. Dit is mijn enige en laatste intentieverklaring: het moet afgelopen zijn met tobben. Ik hou er acuut mee op te proberen ergens in te passen. Wat ik wil is trouw blijven aan eigen wetten. Ik zal *schrijven!* Het enige wat ik nog te verliezen heb zijn mijn maskers.'

Dat luchtte op, maar niet voor lang. Ik dacht na over die maskers, ik was er nogal aan gehecht geraakt, en ik vroeg me af of ik ze eigenlijk wel kwijt wilde. Wat hield je over na het demasqué? Waar bleef je dan, hoe kon je bestaan zonder schilden en maskers om je geheime geschiedenissen te verhullen? Ik klemde mijn armen om mijn schouders. Weer een paar dagen later was ik het zwijgen spuugzat. Het was genoeg zo. Ik stroopte resoluut de mouwen van mijn beeldschone zijden blouse op. Ik zei dat 'een man moest doen wat hij moest doen', en dat het bijvoorbeeld kon zijn dat 'hij' aan 'zijn' toilettafel ging zitten. Dat 'hij' in de spiegel keek, gewoon omdat het een van de dingen was die 'hij' moest doen. En dat 'hij' dan in de stilte van zijn boudoir een sigaret rookte. Zo'n mens kon denken aan hoe het hem achtervolgde uitsluitend 'man' te zijn. 'Hij' begon zich steeds vaker af te vragen of 'hij' geen vrouw was, en toen die gedachte zich eenmaal had gevormd, begon zij zich uit 'hem' los te wrikken met de volharding van een misverstand dat eindelijk rechtgezet wilde worden – 'Maar waarom blijf ik dan die zogenaamde man? Kan ik niet met hetzelfde recht een vrouw zijn?'

Ook dat wist ik niet. Jarenlang was ik de 'man' geweest die dacht te doen wat 'hij' moest doen. Inmiddels was wel gebleken dat ik, zelfs als het meer dan genoeg was geweest, erin slaagde mezelf te blijven hinderen. Ik wierp mij voor mijn eigen voeten, en proppte een panty in mijn mond om niet te kunnen praten. En ook die karaktertrek kwam in een vroeg stadium tot wasdom. Op allerlei manieren heb ik de vernietiging van een door mij vervloekt 'zelf' aangepakt en uitgevoerd. Toen ik de 'boze kleuter' moest worden, werd ik mijn eigen, ergste vijand. Ik begon mijzelf overal te bijten. Nu was ik drieënveertig en zag ik mij gedwongen met het vismes in mijn eigen ingewanden te kerven... Met een bot mes lukte het niet, je zou vitale informatie kunnen beschadigen. Je moest over de soepele handen en de arends blik van een neurochirurg beschikken. En bovenal gaat het erom aanwijzingen boven tafel te krijgen en ze *zichtbaar* te maken, want dan pas kon er met het belangrijkste werk begonnen worden: het door de ruis heen verstaan van de taal. Het lezen en begrijpen van geconserveerde verhalen, of flarden daarvan. Niet het hoofd, maar de buik als opslagplaats van het geheugen. Onder de vleesboom van geboorte en dood lag het schelpenstrand van het nu. Alleen dáár kon ik langs de branding lopen, het ene na het andere masker afwerpen, en mijn pijnlijke ervaringen met de wind en de zilvermeeuwen delen. Als ik een schelp tegen mijn oor drukte hoorde ik larven huilen.

Sommige vrienden raakten uitgekeken op wat ik ze voorschotelde. Briefwisselingen begonnen te haperen, en na een tijdje trad de stilte in. De telefoon ging minder vaak, zelf belde ik ook weinig. Ik was mensenschuw en asociaal. Een deel van mij was al bezig te verdwijnen. Dat boudoir van mij werd meer en meer een luxueuze gevangenis, en ik een 'banneling in eigen leven', een schichtige toerist die z'n tijd doodde met het - tussen boeken, her en der rondslingerende nylonkousen, flesjes nagellak en allerlei andere make-up spulletjes - verlangen naar een onbestemde vrijheid. Een bezigheid die neerkwam op het lopen van nutteloze rondjes op de luchtplaats van de bajes in mijn bovenkamer, waar fantasieën achter slot en grendel verkommerden, en heimelijke dromen nooit werkelijkheid werden.

Daar zat ik dan weer, opgeprikt in de stilte van mijn lustboudoir. Niemand die mij zag, wat niet alleen bijzonder treurig voelde, maar vooral ook de dood in de pot betekende. Elke nacht gooide ik in gedachten mijn vlecht uit het raam, en nooit klom er eens een meisjesprins met een oranje kuif omhoog. Op de vaste vloerbedekking knielde ik dikwijls bij de schamele resten van mijn laatste hoop: te mogen bidden om genade terwijl ik in mijn broekje grabbelde. Was dat soms teveel gevraagd?

'De Waarheid! De Waarheid! De Waarheid!'

Wat er aan voorafging was een zomer waaraan ik part noch deel had. Ik keek niet naar de boeddha, in lotuszit onder de vallende bruidssluier voor het muurtje in de tuin. Ik zag dweilen en theedoeken aan de waslijn wapperen. Op warme dagen besproeide de buurman zijn planten, 's avonds hoorde ik hem houthakken. In de schuur haalde ik mijn bijl van zijn spijker, voelde als een blinde met al m'n vingers aan de botte slagkant, en hing hem weer terug. Ik wist dat het zomer was, ik keerde de matras en bracht mijn winterjassen naar de zolder. Soms zette ik een stoel buiten.

De keukentafel hield ik schoon, ik legde er mijn dagboek op. Het kwam voor dat ik glimlachte als ik mijzelf een pen in de hand drukte. Ik wist dat het een zomer was die mij koud liet, en dat ik alleen bij onweer naar de lucht keek. Wat moest ik met een pen? Ik kon niet eens meer *bedenken* dat ik echt bestond. En zo was het ook met de taal, waarin ik ooit zo heftig leefde, maar waarmee ik ten slotte bij een psychiater aanklopte. Op een dag kocht ik postpapier voor deze brief:

Dokter, ongeveer vijf weken geleden stelde u mij een bepaalde vraag. Het was aan het eind van ons laatste 'oriënterende' gesprek. U ging mijn 'materiaal' bestuderen en zou mij een week later een behandelingsvoorstel doen. Ik wilde al opstaan, bevangen door een gemengd gevoel van opluchting en teleurstelling dat de zitting er weer op zat, toen u opeens met die vraag kwam. Het leek net of u het echt bijna was vergeten: 'O ja, voor u gaat, nog één ding... Hoe denkt u dat uw leven er in de toekomst uitziet?'

Noten

OPDRACHT 1: WIE IS RENATE STOUTE?

- 1 Fransen, A. (1991, oktober). Het verklede leven. *HP/De Tijd*, 64-67.
- 2 Hermans, M. (2000). Waarachtig leven. *Zij aan Zij*, 9(1), 12-17.
- 3 Wagemans, J., & Stoute, R. (1996). Het keurslijf voorbij: Transgender notities. *Homologie*, 18(2), 32-33.
- 4 Koopman, A. (1985). Mijn werk zal zijn: de mens aangaande. Over René Stoute en zijn verhaalpersonen. *Bzzlletin*, 13, 58-62.

OPDRACHT 4: HOKJES DOORHEEN DE TIJD

- 1 Jong, H. de (1980). Beste vrienden en vriendinnen. *Informatie/Kontaktblad Travestie en Transseksualiteit*, 20-22.

Geraadpleegde bronnen

OPDRACHT 2: HET GRIMMIG GENIETEN

Stoute, R. (1991). *Het grimmig genieten*. De Arbeiderspers.

OPDRACHT 3: GENDERASTRONAUT

GSA Netwerk. (2018, 31 augustus). *GSA Netwerk: de astronaut* [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=FZWfZdrvylc&feature=youtu.be>

OPDRACHT 4: HOKJES DOORHEEN DE TIJD

Bakker, A. (2018). *Transgender in Nederland: Een buitengewone geschiedenis*. Boom.

Jong, T. de (1999). *Man of vrouw min of meer: Gesprekken over een niet-gangbare sekse*. Schorer.

Stryker, S. (2017). *Transgender History: The Roots of Today's Revolution*. Seal Press.

OPDRACHT 5: AAN FLARDEN

Stoute, R. (1999). *Uit een oude jas vol stenen*. Prometheus.